

Лука Николић

РАТНА ДЕЈСТВА
УЖИЧКЕ ВОЈСКЕ
У 1914. ГОДИНИ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

УСТАНОВА
РЕПУБЛИКЕ
СРПСКЕ
У СРБИЈИ

2019.

РТС

РТС
Београд

РАТ, БРОЈКЕ И ПАТЊА

„Уојшће узев, у рату се све своди на цифре. Ту се не води рачуна да ли је когод отац породице, син хранилац или јединац, несуђени будући или верни суйруї. У дневним извештајима само се налазе крајке ноћице у којима се назначује да је у току дана било толико мртвих, несћалих или рањених. А иза тих цифара откривају се сви болови и патње, све сузе које су проузроковане њима...“

(Из списка пуковника Драгутина Милутиновића „Моје командовање Шумадијском дивизијом 2. позива Народне војске“)

ДОМАЋИН НА ФРОНТУ

„Кад сам примијо I писму и у њој видио да ми пишеш да су се краве отшелиле и оде мушка шелаг 5, динар сам отпрошијо јер сам мислијо да је све пројало а оно ојет фала Боју, ако како знаш продај суве шљиве и умоли милутина лешевића ако му искочи иде код познајої јунца нек куји ја нек је и до 100 дин илајти, нек је и већи од нашеї и нек је сив. Или зелен, глаке. Таје глака најздравија ако не оно нек сїоји највише збої крава, остїаће леїос тїе водити под тим нашим али и јакоће кад ја имамо, волове кад ниси продао и шешко друїе гасе кује, некаји Сено све шїо ће претїећи мимо нашу сїоку у кошару продај најлајти напред ја кад оће нек ја вуче. Не веруј ником ратно је доба у врдилама кад ком кад удари киша нек подије или смо маљем почука оно прошће око вошњака ја сведитије дол 2 крмаче, ишїо одма, имају шїа јесїи...“

(Из писма поручника Радојка Мајсторовића припадника Шумадијске дивизије 2. позива које је написао брату Драгиши 28. марта 1915. године – објављено у Каталогу „Шумадијска дивизија 1914–1918“)

У СЛАВУ РАТНИКА

Књига је писана са великом дозом емоција због тога што је у овом рату изгинула готово цела мушка популација моје породице.

Када су трубачи по селима и варошима оглашавали мобилизацију, све мушке главе знале су шта треба да учине. Покупили су се и упутили на зборна места својих пукова. Многима је то био пут са кога се нису вратили. Међу њима била су и три моја ђеда: Ђунисије, Јелисије и Радивоје који су загрљени кренули у рат и ни један се није вратио. За собом су оставили уцвјељену мајку Тијану, оца Саву, супруге и бројну сирочад. И Савин брат Василије изгубио је у том рату сва три сина – официра Добросава, Радисава и Владимира.

Ова књига посвећена је њиховом јунаштву и њиховој жртви.
Вечна им слава!

СОКОЛОВИ IV ПУКА

„Ви сїе добивене задаїке сјајно извршили. Ви сїе још једанїуїтї йоказали да сїе велики раїиници и нейобедиви јунаци. Никакве раїине шешкоће, никакве жрїве нису вас моїле скренуїти с їуїша часїи у одбрани своје оїтацдине и своје слободе. Имајїте сїрїљења и исїрајїте са нейоколебљивом вером у нашу коначну победу. Само ваша ївоздена воља и храбра раїиодорносї сїашиће роїских мука ваше йородице и ваше домове, їе свейїиње здої којих часни људи живе и умиру.

Ви сїе заслужили свако їризнање и дивну йохвалу.

Живели виїезови IV їука!...“

(Из Наредбе команданта 3. армије генерала Милоша М. Васића бр. 8328 од 10. фебруара 1917. године)

ПОДВИГ ДОБРОВОЉЦА ГОСАРА

Када је авїусїа 1914. їодине најаднуїша Срдија добровољац Иван Госар, Словенац који се доселио у Баїину Башїу їде је радио као шумар, сїуїио је у редове Злаїиборскої добровољачкої одреда. У сасїаву одреда као резервни йоручник учесївује у свим борбеним акцијама на левој обали Дрине їоком 1914. їодине. Са Ужичким добровољачким батїаљоном крајем 1915. їодине сїиже на фронї їрема Буїарској їде је їешко рањен досїео у дуїарско заробљенишїво. На захїев Беча їредачен је у затївор у Беоїраду. Мучења су била незамислива. Пред сїрељење целатї је йокушао да му веже очи, али је Иван одбио речима: „Срїски официр има їраво да умре оїворених очију“. Док їа је целатї са зайрейашїењем їледао, Госар је са йоїледом у небо узвикивао: „Живео срїски краљ – наш краљ! Живела Срїска војска!“

(Из необјављеног рукописа генерала Милисава Секулића)

Ратници у Ужичкој војсци били су обични људи, домаћини, земљорадници који су живели у побрђима појаса „суве границе“, на шумадијским брежуљцима, у долини Топлице, жељни да, после ратних напора које су поднели у балканским ратовима, барем мало проживе у миру.

Објаву рата дочекали су спремни на крајње жртвовање.

Рамене уз рамене са Ужичанима у кршевима и планинама западне Србије и источне Босне борили су се Шумадинци, Топличани, добровољци из источне Босне – кадровици, другопозивци и трећепозивци.

Нико, као што је то учинио командант Шумадијске дивизије 2. позива, описујући борце своје дивизије, није тако верно описао и све оне неустрашиве ратнике који су се борили у Ужичкој војсци:

„Наши Шумадинци, иако ненавикнути на овакав вид борбе, борили су се само онако како су у стању да се боре најбоље и трује. Они су ипуну чинећи свакодневне подвиге који су задивили и самог ирошћивника. У мноштим од њих наши славни јунаци нашли су достојне следбенике... Сви од реда, они су ипак храбро ишли у смрт, као да нико за њима неће зажалићи... Они су се борили са ујорношћу и храброшћу која се рејко среће... и дали израз борца рејкој квалишћу и сиосодносћу...“

ХВАЛА

Да би ова књига угледала светлост дана, поред личног напорног рада аутора по библиотекарима и архивима, доста сарадника је помогло да се њен садржај поправи у свим сегментима.

Захваљујем рецензентима професору историје др Милошу Ковићу и генералу у пензији мр Милисаву Секулићу који су ми упутили корисне сугестије да се књига усагласи са досадашњим истраживањима историјске науке. Госпођица Снежана Неговановић и госпођа Зорана Војновић су ми уступиле фотографије из њихове богате фототеке. Професор др Видан Николић ми је помогао да текст усагласим са савременим правописом српског језика. Др Зоран Вацић, председник Секције за историју медицине Српског лекарског друштва, свесрдно је прихватио да буде уредник ове књиге.

Посебну захвалност дугујем: Милету Станићу, Ненади Љушић и Милицы Илић из Архива САНУ, Љиљани Спаић и Снежани Ђуровић из Војног архива као и Гордани Малић из Центра за војнонаучну документацију и информацију, који су ми омогућили несметан рад и бржи пут до ваљане грађе за моје истраживање.

Захвалност дугујем и издавачу који је у години јубилеја препознао значај тематике која је обрађена у овој књизи и определио се да ову књигу представи јавности, али и господину Бориславу Максимовићу који је књигу препоручио издавачу.

Хвала и научном саветнику у пензији др сци др мед Александру Недоку, пуковнику у пензији Исидору Ђуковићу као и Мирјани Славковић и Лидији Црнчанин, историчарима у Завода за заштиту споменика културе Краљево – који су ми омогућили да дођем до података који се налазе у њиховој архиви.

Трајна захвалност за помоћ, подршку и разумевање припада и мојој породици.

Све недоследности и погрешке у књизи иду „на душу“ аутору.

АУТОР

РЕЧ УНАПРЕД

Прошао је један цео век од почетка Првог светског рата (Великог рата – како се називао док није избио још један светски рат) у коме су пале огромне људске жртве, који је собом донео епидемије заразних болести и за собом оставио материјална разарања – незапамћено у дотадашњој историји. Пред историјском науком предстоји да, са довољне историјске дистанце од једног века, расветли истинске узроке, поводе, токове и последице тог страшног рата.

Ова књига представља покушај да се одговори на нека питања везана за учешће Ужичке војске у првој години Великог рата.

Приказујући дејства Ужичке војске која су се одвијала на помоћном правцу операција које је изводила Српска војска током прве ратне – 1914. године у Великом рату, у овом делу на објективан начин представљена је улога коју је Ужичка војска одиграла у заштити левог крила српских армија. Интензитет дејстава на фронту Ужичке војске и њена улога одмерени су и у односу на улогу коју су српске армије одиграле изводећи операције на главном правцу.

Дејства Ужичке војске стављена су у оквире општих ратних догађања на целом фронту Српске војске и посматрана у контексту узрочно-последичних веза значајних одлука и наређења Врховне команде и поступака суседних јединица које су утицале на дејства Ужичке војске.

Реално је представљена и улога појединих састава и групација које су борбена дејства изводиле у саставу Ужичке војске. Хронолошки захват догађаја на целој ширини фронта дејства Ужичке војске као ратне формације примарно омогућава јаснији преглед истовременог борбеног распореда и интензитета дејстава њених појединих састава и групација на правцима ангажовања и линијама фронта. Стављањем борбених дејстава у временски контекст, омогућава боље и јасније сагледавање покрета, маневра и дејства појединих састава и групација. Таква својеврсна реконструкција догађаја пружа читаоцу могућност да лакше уочи синхронизацију дејстава и узрочно-последичну везу

успеха и неуспеха, победа и пораза, у појединим фазама реализације замисли, планова и одлука.

Најважнији окршаји приказани су са нешто више детаља како би се истакао интензитет ратних напора јединица и састава и препознано жртвовање појединаца – официра и војника у одлучујућим тренуцима борбе. Истакнута је и улога коју су одиграли поједини команданти и командири у кључним тренуцима по њихове јединице. Кроз кратке биографске податке представљени су и ликови појединих командири и команданата који су били на челу јединица Ужичке војске.

Догађаји су представљени на основу историјских чињеница које су садржане у документима историјске грађе, без претензије извођења анализа (осим завршних закључака) тако да се оставља читаоцу да сам изводи анализе појединих догађаја и долази до закључака о њиховим узроцима и последицама.

Читаоцу је омогућено да истовремено прати борбени пут и дејства „ужичких пукова“ након њиховог издвајања из састава Ужичке војске. Борбени окршаји ових јединица представљени су посебним поглављем, а њихов даљи ратни пут у најопштијим цртама. Тако су детаљније представљена дејства 4. пука 1. позива у борбама на Мачковом камени, 4. пука 2. позива на Гучеву као и 12. пука 2. позива у боју на Маљену у околностима његовог привременог издвајања из састава Ужичке војске.

Поведени етимолошким значењем речи „Ужичка војска“, нарочито код Ужичана, створена је слика да су се у њеном саставу борили само „четврти пукови“ – 1, 2. и 3. позива и кадровски пук. Представљањем састава Ужичке војске и улоге коју су ти састави одиграли у појединим фазама борбе током 1914. године, распршена је заблуда да су Ужичку војску чинили само ужички пукови и Ужичани¹. Јер, главну снагу Ужичке војске представљали су Шумадинци, сврстани у Шумадиску дивизију 2. позива, а у саставу Ужичке војске били су и Топличани – трећепозивци 2. прекобројног пука... Сви они, раме уз раме са Ужичанима, борили су се храбро, за сваку чуку и гудуру, од Пала и Власенице до Косјерића и Прањана, за сваки педаљ Србије.

Дејство Црногорске војске сагледавано је само у оној мери у којој је оно испољило непосредни утицај на успех или неуспех реализације планираних дејстава Ужичке војске, те је у том смислу представљено углавном кроз садејство Ужичке и Црногорске војске.

НАПОМЕНЕ

- 1 Међутим, треба имати на уму да је организација Српске војске подразумевала да пуковске оружане команде мобилишу обвезнике са своје територије и за друге дивизијске и армијске саставе. Тако су се Ужичани по оглашеној мобилизацији нашли не само у „четвртим пуковима“ већ су били сврстани и у 17. пешадијски пук 1. позива који је био у формацији Дринске дивизије, а многи су ратни распоред имали у артиљеријским, коњичким, инжињеријским, позадинским и другим дивизијским и армијским саставима.

ГЛАВА ПРВА
УЖИЧКА ВОЈСКА У ВРЕМЕ ТРАЈАЊА ЦЕРСКЕ
БИТКЕ (ДЕЈСТВА ОД 1. АВГУСТА
ДО 1. СЕПТЕМБРА 1914. ГОДИНЕ)

ЗВЕЦКАЊЕ ОРУЖЈЕМ У ПОГРАНИЧНОМ ПОЈАСУ

Од разграничења са Турском и успостављања граница Србије, њена западна граница, нарочито појас „суве границе“ од Дервенте до Увца, никада није била сигурна. Гранични инциденти и пограничне чарке у појасу „суве границе“ нарочито су се интензивирали од Анексионе кризе, када су се на западним српским границама стационарале аустроугарске пограничне јединице. За осигурање границе према Србији и извиђање у циљу прикупљања обавештајних података, аустроугарске војне власти су, осим регуларних граничних јединица, ангажовале и „шуцкоре“ – нерегуларне полувојне и полицијске снаге састављене од месног муслиманског становништва које је било лојално анексионим властима. Више него икада до тада, код њих је интензивирана вековна мржња према Србима, њихова тежња за осветом због исељавања са пограничних поседа у Србији током разграничења и последњег пораза њима братске Турске у Првом балканском рату.

Подржани анексионим властима и војним пограничним формацијама, они су честим провокацијама и инцидентима овај део српске границе држали под сталним притиском и чинили га несигурним.

Још пре Сарајевског атентата и објаве рата Србији, Аустроугарска војска је покушавала да у појасу „суве границе“ испровоцира сукоб са Србијом и Црном Гором. Бројни су примери таквих провокација који су интензивирани у предвечерје рата. Један аустроугарски батаљон 21. фебруара 1914. године¹ мучки је провалио границу са Црном Гором и протерао црногорске граничаре са карауле на вису Сјенокос изнад Метаљке. Том приликом караула је запаљена, а један црногорски војник је погинуо док су три рањена. Сјенокос је остао под опсадом аустроугарских јединица све до 6. августа када је, походом Санџачког одреда на Чајниче и Челебић, поново стављен под контролу Црногорске војске.

Звецкања оружјем током маневара Аустроугарске војске у Босни, који су представљали непосредне припреме и провере снага и плано-

ва за агресију на Србију, снажно је одјекивало „сувом границом“ најављујући нови рат.

Погром над Србима у анексираној Босни и Херцеговини након Сарајевског атентата нашао је свог одраза и у пограничном појасу Босне и Херцеговине. Под изговором потраге за саучесницима атентата, уследила су хапшења и злостављања српског становништва, истакнутих интелектуалаца, патриота и родољуба. Истовремено су чињене провокације сваке врсте према Србима који су живели у насељима на територији Србије дуж „суве границе“. Једног од мојих дедова – Чедомира Николића – мучки су убили шуцкори на граничној караули на Јарменицама у Заовинама. Отворене провокације су интензивирани у фази мобилизације и концентрације Српске војске отварањем ватре дуж Дрине, Саве и Дунава – код Шапца, Обреновца, Београда, Дубравице. Познат је инцидент око паљења четири карауле код Прибоја, где су становали аустроугарски финансисти и жандарми, за шта су Аустријанци оптужили српске снаге, те око заузимања Аде Курјачице у рејону Лознице.

А онда је почео рат.

САСТАВ УЖИЧКЕ ВОЈСКЕ

Ужичка војска формирана је издвајањем 4. пука 1. позива и 4. пука 2. позива из формацијског састава Дринских дивизија 1. и 2. позива, здруживањем 4. пука 2. и 4. пука 3. позива под команду Ужичке бригаде, препотчињавањем јединица Ибарске дивизијске области Ужичкој војсци и ојачавањем Ужичке војске упућивањем у њен састав Шумадијске дивизије 2. позива. Састав Ужичке војске мењао се према динамици борбених окршаја на њеном правцу дејства, али и према потребама на другим деловима фронта Српске војске.

Као формацијски састав Српске војске, Ужичка војска била је организована у нивоу српских армија и непосредно потчињена Врховној команди. У тим оквирима и под тим називом, она је обављала своју улогу и извршавала борбене задатке од почетка рата све до јесени 1915. године када је из њеног састава изашла Шумадијска дивизија 2. позива, добровољачке јединице и још неки састави који су упућени на фронт према Бугарској. На тај начин Ужичка војска је знатно ослабљена па је од преосталих јединица њеног састава формиран Ужички одред под командом пуковника Ивана Павловића².

Сходно борбеној ситуацији на појединим деловима фронта Ужичке војске, потребама за поуну јединица на другим деловима фронта или задацима које је Врховна команда непосредно постављала неким њеним јединицама, састав Ужичке војске се током 1914. године веома често мењао. Да би се стекла што реалнија слика о томе, биће представљени не само формацијски састави Ужичке војске, него и сви други који су током ратних дејстава у 1914. години у њу улазили.

ШТАБ УЖИЧКЕ ВОЈСКЕ

Штаб Ужичке војске налазио се у Ужицу. На дужности команданта Ужичке војске с почетка рата до 10. октобра 1914. године био је генерал Милош Божановић. До средине марта 1915. године Ужичком војском је командовао генерал Вукоман Арачић, а после његове смрти генерал Илија Гојковић³.

Начелник Штаба Ужичке војске у овом периоду био је потпуковник Радисав Крстић. Касније, по завршетку борбених дејстава у 1914. години, на ту дужност, са дужности оперативца у штабу Ужичке војске, привремено је постављен потпуковник Велибор Требињац, а у марту 1915. године потпуковник Драгутин Димитријевић Апис.

Помоћник начелника штаба био је потпуковник Велибор Требињац, а оперативци у штабу били су мајори Александар Пешић, Никола Аранђеловић и Чедомир Поповић.

Командант артиљерије био је пуковник Светомир Матић, а инжењерије Љубомир Максимовић.

Начелник интендантуре Ужичке војске био је артиљеријски мајор Војин Максимовић.

Начелник санитета био је потпуковник др Негослав Велизарић (уједно и начелник санитета Шумадијске дивизије 2. позива), а референти пуковник др Влада Поповић и мајор др Милош Ђ. Поповић. У саставу Ужичке војске била је и 2. пољска болница Дринске дивизије 2. позива на челу са мајором др Јосифом Недоком.

Свештеник је био Ристо Шуковић – касније ратни дописник.

Ужичку војску чинили су следећи састави и групације: Шумадијска дивизија 2. позива, Ужичка здружена бригада и Лимски одред.

Иако се на правцу дејства пред њом налазила плаховита и брза река Дрина, Ужичка војска није располагала мостовним треновима што је умањивало маневарску способност јединица приликом форсирања

Дрине. Од јединица за подршку Ужичка војска имала је у свом саставу 1 брдски брзометни дивизион, 1 брдски дебанжеов дивизион и 1 дивизион пољске артиљерије (3 батерије).

ШУМАДИЈСКА ДИВИЗИЈА 2. ПОЗИВА

Штаб Шумадијске дивизије 2. позива мобилисан је у Крагујевцу.

Командант дивизије до почетка рата био је пуковник Миладин Милосављевић, а првих дана рата на дужност команданта дивизије постављен је пешадијски пуковник Драгутин Милутиновић.

Начелник штаба дивизије до почетка рата био је пуковник Данило Калафатовић, а на тој дужности почетком рата заменио га је генерал-штабни мајор Милан Јечменић.

У штабу дивизије оперативци су били мајор Војислав Минић и капетан 2. класе Петар В. Арачић. Референт артиљерије био је мајор Григорије Живановић а инжењерије мајор Александар Митић. Начелник интендантуре био је резервни коњички пуковник виши интендант Јован Михаиловић а санитета потпуковник др Негослав Велизарић.

У саставу Шумадијске дивизије 2. позива налазили су се: 10, 11. и 12. пук 2. позива и јединице за подршку и позадину, а по ступању на концентрацијску просторију придодат јој је 4. пук 1. позива.

10. пук 2. позива (4 батаљона)⁴ мобилисан је у Горњем Милановцу.

Командант пука, до 30. марта 1916. године, био је пешадијски потпуковник Михаило Филиповић. Команданти батаљона били су: 1. мајор Михаило Недић (рањен на В. Зајчици 28. новембра 1914.), 2. мајор Милан Савићевић (умро 18. октобра 1914. године), 3. мајор Димитрије Јанковић (стрељан на Хан Брду 24. октобра 1914. године) а потом мајор Спасоје Тешић (рањен на В. Зајчици 28. новембра 1914.) и 4. мајор Војислав Ракетић.

11. пук 2. позива (4 батаљона) мобилисан је у Крагујевцу.

Командант пука био је потпуковник Стеван Васић. Команданти батаљона у 11. пуку били су: 1. мајор Јован Стефановић, 2. капетан 1. класе Боривоје Бошковић (рањен 3. децембра код Прањана), 3. мајор Светозар Филиповић (рањен на В. Зајчици 27. новембра 1914.), а касније Драгољуб Ђаковић и 4. мајор Михаило Цветић.

12. пук 2. позива (4 батаљона) мобилисан је у Трстенику.

Од 24. јула до 3. октобра 1914. године командант пука био је пешадијски потпуковник Владимир Белић. Од 3. октобра у току операци-

ја око Хан Пијеска, на Макијевици на Краљевој Гори, за команданта пука постављен је потпуковник Живојин Нешић. После погибије потпуковника Нешића на Маљену, команду над 12. пуком 2. позива 27. новембра преузео је потпуковник Војислав Павловић.

Команданти батаљона у 12. пуку били су: 1. капетан 1. класе Михаило Вучковић, 2. Панта Миловановић (погинуо 23. новембра 1914. године на Маљену), 3. мајор Милан Плесничар и 4. мајор Милорад Ивановић.

Коњички дивизион (састављен од три ескадрона) мобилисан је у Крагујевцу. Командант дивизиона био је коњички потпуковник Ђорђе Крстић. Команданти ескадрона: првог – капетан 2. класе Љубомир Арсенијевић, другог – капетан 2. класе Јован Антић, трећег – капетан 1. класе Јован Пауновић.

Пољски брзометни дивизион (пет батерија са по четири оруђа), мобилисан је у Крагујевцу. Командант је био артиљеријски потпуковник Драгољуб Поповић.

Брдски брзометни дивизион (три батерије брзометних топова са по четири оруђа) мобилисан је у Крагујевцу. Командант је био потпуковник Јеврем Дамјановић.

Хаубичка батерија – командант капетан 2. класе Михајло Манић (погинуо 28. августа 1916. године).

Две брдске дебанжеове батерије.

Полубатаљон инжињерије (две пионирске чете). Командант полубатаљона мајор Александар Матић.

Неборбени (позадински) део Шумадијске дивизије 2. позива чинили су:

- телеграфско одељење
- болничка чета
- санитетска колона
- три пољске болнице
- колонска комора (муницијска колона, профијантска колона са пекаром, месарска чета, занатлијска чета).

4. пук 1. позива „Стеван Немања“ (4 батаљона, 4 митраљеза), мобилисан је у Ужицу. Пук је формацијски био у саставу Дринске дивизијске области, али је придодат Шумадијској дивизији 2. позива и у њеном саставу био до 12. септембра. Командант пука био је потпуковник Душан Пурић⁵. После погибије потпуковника Пурића на Мачко-

вом камену 22. септембра, привремену команду над пуком преузео је најстарији официр, командант 1. батаљона мајор Ђорђе Божиновић, а потом је на чело пука привремено постављен пуковник Алекса Петровић. Од 18. октобра, кад се пук налазио у резерви 1. армије на Милутиновом гробу (између Пецке и Крупња), за команданта пука постављен је потпуковник Милош Ђ. Станковић. Током офанзиве аустро-немачких снага на Србију, након пропуста у одбрани положаја изнад Књажевца 29. октобра 1915. године, потпуковник Станковић је смењен, а за команданта пука привремено је постављен потпуковник Ђорђе Марковић кога је убрзо заменио нови командант пука потпуковник Стеван Васић.

Ађутант команданта пука био је капетан 1. класе Данило Ђерић (умро 1919. године од последица рањавања). После његовог рањавања на Мачковом камену дужност ађутанта припала је капетану Деспоту Дамјановићу. На служби у штабу био је поручник Живко Топаловић.

Командант 1. батаљона у 4. пуку 1. позива био је мајор Ђорђе Божиновић, командант 2. батаљона мајор Алекса Јанковић, 3. батаљона мајор Јован Костић, 4. батаљона мајор Јован Сретеновић⁶.

Командант допунског батаљона био је Алекса Станковић, рањен на Рабреновцу код Придоја (касније умро у Ваљевској болници)⁷.

Пуковски лекар био је резервни санитетски капетан 1. класе др Велимир Пазарац, срески лекар из Раче Крагујевачке.

Пред почетак ратних дејстава 4. пук 1. позива имао је 5266 бораца, непознат број пушака, 4 митраљеца, 574 коња и волова⁸.

УЖИЧКА БРИГАДА

Команда Ужичке бригаде мобилисана је у Ужицу.

Командант бригаде од 26. јула 1914. до 1. октобра 1915. године био је пуковник Иван С. Павловић, помоћник команданта од 2. октобра 1914. године био је пуковник Петар Мишић, а место начелника штаба није било попуњено. Ађутант команданта бригаде био је мајор Братислав Сретеновић, потом артиљеријски капетан Божидар Целебдић до 31. августа, а од тада резервни капетан Михајло Трифуновић.

У формацијском саставу Ужичке бригаде били су 4. пук 2. и 4. пук 3. позива, јединице за подршку, а придодат јој је 2. батаљон 10. пука 3. позива и Златиборски добровољачки одред и препотчињена 5. чета Граничне трупе. Међутим, састав бригаде се брзо мењао. Већ на по-